

Дитяча субкультура як елемент культурологічної складової змісту дошкільної освіти

С. В. Чередніченко

ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: s.cheredni4enko@gmail.com

Paper received 06.02.21; Accepted for publication 22.02.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2021-246IX97-02>

Анотація. У статті розкрито дитячу субкультуру, яка змінюється під впливом соціальних, економічних і політичних чинників та залежить від матеріальної і духовної культури суспільства. Простір дитячої субкультури збагачується здобутками дитини, традиціями, звичаями, принципами які вона виносить із сім'ї. Цінностями дошкільної освіти є збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для забезпечення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями.

Ключові слова: дитина, дитяча субкультура, зміст дошкільної освіти, базовий компонент дошкільної освіти.

Актуальність поставленої проблеми визначається змінами, що відбуваються в сучасному суспільстві, які вимагають особливого погляду на проблему культурологічного виховання дітей. Світ дитинства має свою унікальну, особливу культуру яка виявляється в дитячій субкультурі. В Базовому компоненті дошкільної освіти зазначається, що «Дитяча субкультура» - це особлива система уявлень про світ, цінності, що існують у дитячому середовищі тощо, яка частково стихійно складається всередині панівної культурної традиції цього суспільства й займає в ній відносно автономне місце [2, с. 36]. А однією із цінностей дошкільної освіти є збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для забезпечення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями [2, с. 4].

За В. Абраменковою, «дитяча субкультура» – в широкому значенні – все, що створене людським суспільством для дітей та дітьми; в більш вузькому – смисловий простір цінностей, установок, способів діяльності та форм спілкування, що здійснюються в дитячих спільнотах в тій чи іншій конкретно-історичній соціальній ситуації розвитку [1, с.109].

Дитяча субкультура досліджувалася понад сторіччя представниками різних галузей науки, психологами, педагогами, соціологами. Можна стверджувати, що внаслідок зусиль багатьох поколінь учених сформувався образ дитинства та його взаємозв'язки як зі світом дорослих, так і зі світом самих дітей. В різні історичні періоди дитяча субкультура аналізувалася з позицій уявлення дитини про світ, про цінності, що передавалися із покоління в покоління.

Питання «дитячої субкультури» досліджувало чимало науковців, зокрема В. Абраменкова, А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш, І. Кон, О. Кононко, В. Кудрявцев, Я. Левчук, М. Мід, В. Стікар та ін.. Водночас, аналіз впливу масової культури на дитячу субкультуру як елементу культурологічної складової змісту дошкільної освіти є актуальним і важливим та потребує ретельного вивчення.

Мета статті – проаналізувати дитячу субкультуру як один із елементів культурологічної складової змісту дошкільної освіти та вплив на неї масової культури.

Дитяче суспільство є найпершим і найдавнішим інститутом, що готує дитину до входження в суспільне

життя. Сучасна дитяча субкультура є складною системою, яка складається зі схеми дій дітей, соціальних ролей, норм, цінностей [6 с.97].

Вивчаючи зміст та характер дитячої субкультури науковці визначають її структурні компоненти: дитячий фольклор, дитяча словесна творчість, дитячий правовий кодекс, дитячі ігри, дитячий гумор, релігійні уявлення, дитяче філософствуювання, естетичні уявлення, дитячі інтереси, табування [7с. 105]. Серед означених структурних компонентів є культурні форми, що створювалися дорослими для дітей із метою їх прилучення до досягнень культури, інші компоненти є витвором власної діяльності дітей, що перейшли з дорослого світу й трансформувалися у продукти дитячої субкультури, втративши наданий дорослими первинний зміст [5, с.176].

Як зазначає В. Абраменкова, сенс дитячої субкультури для дитини полягає в тому, що:

- вона надає йому особливий психологічний простір, завдяки якому дитина набуває «соціальну компетентність в групі рівних», тобто основна функція дитячої субкультури - соціалізуюча, і основним агентом соціалізації виступає група однолітків;

- надає дитині простір для самореалізації, експериментальний майданчик для апробування себе, визначення меж своїх можливостей, занурюючи його в інші логіки, інші світи і простір;

- простір дитячої субкультури створює дитині «психологічне укриття», захист від несприятливих впливів дорослого світу, це означає, що дитяча субкультура виконує психотерапевтичну функцію. Групова психотерапія – гра, «казкотерапія» – відомий прийом не тільки для дітей, а й для дорослих. Дитячий фольклор (наприклад, страшилка – тренінг тривожності і боязні темряви, жарт – психологічний засіб володіння собою і тренування культурних комунікативних умінь та ін.) є не штучно створені, а природні психотерапевтичні засоби, які використовуються дитячим співтовариством протягом тисячоліть;

- виконує культуроохоронну функцію: в її скарбах зберігаються жанри, усні тексти, обряди, елементи сакральності та ін., втрачені сучасною цивілізацією. Багатьма етнографами і фольклористами відзначається переміщення культурних цінностей з ужитку дорослих в дитяче середовище як момент збереження традицій з оновленою функціональністю. Подібно до

того, як дитяча мова допомагає відшукати загальні лінгвістичні закони, а в дитячих іграх знаходять історичні свідчення глибокої давнини, що збереглися, дитячий фольклор, дитяча казка, прізвиська та релігійні уявлення дітей доносять до нас різноманітні форми і відтінки людських відносин, етичних норм, естетичних зразків різних епох [1, с. 131 – 133]. На жаль, в сучасному технологічному, медіакультурному просторі простежується негативна тенденція зменшення використання художнього слова, фольклору, книги у виховному процесі дітей.

Так, Н. Гавриш наголошує, що ознайомлюючи дітей зі світом культури, педагоги і батьки намагаються дати не лише вузько дисциплінарні знання про форму, колір, величину, засоби зображення, виразності в предметному світі, мистецтві, художній діяльності (автор зауважує, що значна кількість педагогів саме на цьому акцентує свою увагу), а сформувати системні уявлення про ту частину культури, яка існувала й існує поза життям конкретної людини, яку ми маємо засвоїти, знати, цінувати:

– культура до мене (народна творчість, мистецтво, історія речей у світі), виховати відповідальне ставлення до світу культури, який я особисто маю збагатити, примножити, розвиваючись й удосконалюючись;

– культура зі мною – через доступні види й форми діяльності (гру, творчість, художньо-предметну, художньо-мовленнєву діяльність тощо) [4, с. 13].

Зокрема, М. Осоріна зазначає, що «Світ дітей співіснує зі світом дорослих в одному й тому ж фізичному просторі, проте дорослі сліпі по відношенню до життя і культури «Племені дітей» [10, с. 9]. На думку автора, головними помічниками і супутниками дитини в освоєнні світу дорослих є однолітки. Приблизно після п'яти років, дотримуючись традицій дитячої субкультури, які природним чином відтворюються в кожному новому поколінні, діти об'єднуються для спільного дослідження просторів великого світу. Крім того, прямо під носом у дорослих вони примудряються вибудувати свій власний секретний дитячий світ. Він служить їм чимось на зразок екологічної ніші: діти вчаться жити у цьому світі і формують деякі цінні навички, необхідні для виходу у світ дорослого життя [10, с. 10].

Дитяча субкультура, як стверджує Л. Варяниця, з одного боку, репрезентує й трансформує кожному новому поколінню дітей соціально-культурні здобутки нації та людства в цілому (фольклор, гумор, мову, естетичні та релігійні уявлення, моральні норми тощо), з іншого – у дитячій субкультурі відбивається все, що створюється самою спільнотою дітей у кожній конкретно історичній ситуації (мова, мода, іграшки, ігри, гумор, дитячий «правовий» кодекс тощо), тобто це осередок для розвитку особистості, її поле насичене всім необхідним для цього процесу [3, с. 11].

Кожна дитина збагачує загальний простір дитячої субкультури особистісними здобутками, настановами, принципами, традиціями, які вона виносить із своєї сім'ї. Дитяче співтовариство – спільнота індивідів, об'єднаних загальними інтересами, віковими можливостями та природними особливостями, численними

атрибутами матеріального, духовного життя, різними видами спільної значимої діяльності [3, с. 11].

Як зазначають науковці (А. Богущ, Л. Варяниця, Н. Гавриш, С. Курінна, І. Печенко), що, проширок усталеної культури в сучасній дитячій субкультурі значно зменшився. На сучасному етапі спостерігаємо дещо іншу картину розвитку соціокультурної ситуації в суспільстві та становленні особистості дитини в ньому. Істотні зміни (на жаль, не в усьому позитивні) щодо культурних та ціннісних традицій у дорослому суспільстві не могли не вплинути на зміст дитячої субкультури [7, с. 131 – 132].

На розвиток дитини впливають такі чинники, як: політична та економічна нестабільність; криза родини; соціальне сирітство та криміналізація суспільства; руйнування усталених протягом тисячоріч природних інститутів соціалізації (родини та дитячого співтовариства); зміна морально-психічного клімату в суспільстві та вплив засобів масової інформації тощо [7, с. 131 – 132].

Досліджуючи вплив сучасної масової культури та взаємодії з медіа на дитячу субкультуру, В. Сіткар наголошує на тому, що комп'ютерні ігри мають безпосередній вплив на формування сучасної субкультури дитинства і тут необхідно відзначити ряд негативних моментів. Наші сучасні дівчатка та хлопчики, зазначає автор, ті, для кого гра – життєва необхідність та умова для розвитку, насправді розучуються конструктивно гратись. Змінилась і сама якість, сама суть дитячої гри: вона стала індивідуалістичною, іноді агресивною. Особливо емоційно реагують на наявність в комп'ютерній грі хлопчики, вони із захватом переказують криваві сцени, перераховують зброєю, її переваги і ціну. Науковець звертає увагу на те, що є зрозумілою ідея про необхідність розрядки і виходу агресії в безпечному для соціуму напрямку, але дитина дошкільного віку ще досить часто плутає вигадку з дійсністю, тим паче, що в повсякденній ігровій діяльності вона постійно перетворює предмети, які є поряд, в ті, які потрібні, а сама перетворюється в найрізноманітніших героїв. Отже, помічаємо перерваною в багатовіковій неперервній ланці передавання ігрової традиції від одного дитячого покоління до іншого, яка не переривалась навіть під час війн, і це призвело до кризи ігрової культури [11, с. 191].

Розглядаючи категорію цінностей та їх вплив на дитячу субкультуру О. Ліннік, Х. Барна умовно класифікували їх на чотири групи: моральні, особистісні, соціальні, матеріальні. Цінності утворюють ядро дитячої субкультури, формують її та формуються під її впливом. Так, для формування моральних цінностей має значення релігійна приналежність батьків, світогляд дитини, правила суспільства, сімейні свята та традиції. На формування особистісних цінностей дитини впливає середовище, в якому вона зростає; художній смак та уподобання дорослих; гумористичний простір тощо. Соціальні цінності засвоюються спочатку у вигляді правил поведінки у різних соціальних ситуаціях, які діти засвоюють як з дорослого, так і з дитячого світу. Матеріальні цінності диктуються модою, дитячою інфраструктурою, індустрією іграшок тощо [8, с. 57].

Отже, розглядаючи вплив масової культури на дитячу субкультуру, можна стверджувати, що сутність дитячої субкультури як елементу культурологічної складової змісту дошкільної освіти змінюються під

впливом різних чинників. Зокрема, на формування дитячої субкультури та цінностей вагомий вплив мають цінності дорослих, оточуючий дитину світ та масова культура.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абраменкова В. В. Социальная психология детства: развитие отношений ребенка в детской субкультуре / В. В. Абраменкова – М., 2000. – 416 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція): URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення: 27.01.2021)
3. Варяниця Л. О. Дитяча субкультура як фактор соціалізації молодшого школяра в навчально-виховному процесі: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / Л. О. Варяниця; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. – Луганськ, 2006. – 20 с.
4. Гавриш Н. В. Интегрированные занятия: Методика проведения. / Н. Н. Гавриш – К. : Шк. світ, 2007. – 128 с.
5. Гребеньова В. О. Складові дитячої субкультури в Україні на початку XXI ст. / В. О. Гребеньова // Гуржівські історичні читання. – 2013. – Вип. 6. – С. 175-177.
6. Дичок Т. Дитяча субкультура як фактор формування соціальної поведінки дітей дошкільного віку: URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=OpLyh4QAAA-AJ&hl=uk> (дата звернення: 03.12.2019)
7. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко; наук. ред. А. М. Богуш; заг. Ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.
8. Ліннік О. О. Дитяча субкультура у світі дорослих цінностей / О. О. Ліннік, Х. В. Барна // Молодий вчений. – 2017. - № 3.2. – С. 53-57.
9. Мид М. Культура и мир детства: Избр. произведения / М. Мид; сост. и отв. ред. И.С. Кон. – М.: Наука, 1988. – 429 с.
10. Осорина М. В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых. 4-е изд. / М. В. Осорина – СПб.: Питер, 2008. – 304 с.
11. Сіткар В.І. Субкультура дитинства в контексті сучасної масової культури та взаємодії з медіа: URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/sitkar_v._c_hildhood_subculture_in_the_context_of_modern_mass_culture_and_interact_with_media.pdf (дата звернення: 04.12.2019)

REFERENCES

1. Abramenkova V. V. Sotsyalnaia psikhologhiya detstva: razvytye otoshneniy rebenka v detskoj subkulture / V. V. Abramenkova – M., 2000. – 416 s.
2. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity) (nova redaktsiia): URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (data zvernennia: 27.01.2021)
3. Variantsia L. O. Dytiacha subkultura yak faktor sotsializatsii molodshoho shkoliara v navchalno-vykhovnomu protsesi: Avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.05 / L. O. Variantsia; Luhan. nats. ped. un-t im. T.Shevchenka. –Luhansk, 2006. – 20 s.
4. Havrysh N. V. Intehrovani zaniattia: Metodyka provedennia. / N. N. Havrysh – K. : Shk. svit, 2007. – 128 s.
5. Hrebenova V. O. Skladovi dytiachoi subkultury v Ukraini na pochatku XXI st. / V. O. Hrebenova // Hurzhivski istorichni chytannia. – 2013. – Vyp. 6. – S. 175-177.
6. Dychok T. Dytiacha subkultura yak faktor formuvannia sotsialnoi povedinky ditei doshkilnoho viku: URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=OpLyh4QAAA-AJ&hl=uk> (data zvernennia: 03.12.2019)
7. Dity i sotsium: Osoblyvosti sotsializatsii ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku: monohrafiia / A. M. Bohush, L. O. Variantsia, N. V. Havrysh, S. M. Kurinna, I. P. Pechenko; nauk. red. A. M. Bohush; zah. Red. N. V. Havrysh. – Luhansk: Alma-mater, 2006. – 368 s.
8. Linnik O. O. Dytiacha subkultura u sviti doroslykh tsinnostei / O. O. Linnik, Kh. V. Barna // Molodyi vchenyi. – 2017. - № 3.2. – S. 53-57.
9. Myd M. Kultura y myr detstva: Yzbr. proyzvedenyia / M. Myd; sost. y otv. red. Y.S. Kon. – M.: Nauka, 1988. – 429 s.
10. Osoryna M. V. Sekretnyi myr ditei v prostranstve myra vzroslykh. 4-e yzd. / M. V. Osoryna – SPb.: Pyter, 2008. – 304 s.
11. Sitkar V.I. Subkultura dytynstva v konteksti suchasnoi masovoi kultury ta vzaiemodii z media: URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/sitkar_v._c_hildhood_subculture_in_the_context_of_modern_mass_culture_and_interact_with_media.pdf (data zvernennia: 04.12.2019)

Childhood subculture as an element of the culturological component of the content of preschool education

S. V. Cherednichenko

Annotation. The article reveals the children's subculture, which changes under the influence of social, economic and political factors and depends on the material and spiritual culture of society. The space of the children's subculture is enriched by the achievements of the child, traditions, customs, principles that he brings from the family. The values of preschool education are the preservation of the traditions of national experience of family and social education to ensure the cultural potential of interaction between generations.

Keywords: child, childhood subculture, the content of preschool education, the basic component of preschool education.